

© Artyrup/Shutterstock

Indie

Przewodnik po rynku

**INDIE
PRZEWODNIK PO RYNKU**

© PAIH S.A.

Niniejsza publikacja ma charakter informacyjny.
Została opracowana na podstawie informacji uznanych za wiarygodne
i nie stanowi wykładni ani opinii prawnej.

PAIH S.A. nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania
zamieszczonych w niniejszej publikacji informacji oraz za możliwe
konsekwencje jakichkolwiek działań podjętych w oparciu o te informacje.

Wydawca: Polska Agencja Inwestycji i Handlu S.A.

ISBN 978-83-62132-88-1

Warszawa, październik 2018 r.

Spis treści

I.	Indie – podstawowe informacje o kraju	5
II.	Ustrój polityczny	11
III.	Podstawowe informacje gospodarcze	15
IV.	Główne bogactwa naturalne	17
V.	Główne sektory gospodarki	18
VI.	Infrastruktura transportowa	20
VII.	Prowadzenie działalności gospodarczej w Indiach.	22
VIII.	System podatkowy	28
IX.	Dwustronna współpraca gospodarcza Indii i Polski.	29
X.	Inwestycje zagraniczne w Indiach	31
XI.	Utrudnienia wejścia na rynek indyjski	34
XII.	Zamówienia publiczne	37
XIII.	Kultura biznesowa	38
XIV.	Przydatne kontakty	39

I. Indie – podstawowe informacje o kraju

Indie (j. hindi: Bharat) są obecnie:

- 2. najludniejszym państwem świata (ponad 1 324 171 354 ludzi zgodnie z danymi na 2017 r.);
- 7. siódmym krajem pod względem powierzchni;
- 7. największą gospodarką świata wg danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2018 r. (w 2017 r. Indie znajdowały się na 6. Miejscu wyprzedzając Francję);
- 3. największą gospodarką pod względem parytetu siły nabywczej.
- 6. najbogatszym krajem na świecie wg analizy New World Wealth na 2018 r.1 z rocznym tempem wzrostu PKB na poziomie ok. 7% w ostatnich latach Indie rozwijają się najszybciej spośród państw G20.
- 2. potęgą militarną pod względem liczebności armii na świecie oraz 4. pod względem wartości wydatków na obronność.

Indie posiadają broń jądrową i uważane są za mocarstwo regionalne.

Przewiduje się, że przy obecnym wzroście gospodarczym przed 2030 r. Indie będą nie tylko

- 1. krajem z największą liczbą ludności, a zarazem jednym z najmłodszych społeczeństw na świecie; ale także
- 3. największą gospodarką na świecie.

Republika Indii to państwo, które uzyskało niepodległość w 1947 r. po podziale Indii Brytyjskich na Indie oraz Pakistan Zachodni i Wschodni

(późniejszy Bangladesz). Zajmuje zdecydowaną większość subkontynentu indyjskiego.

Sąsiaduje z Pakistanem, Chinami, Nepalem, Bhutanem Mjanmą i Bangladeszem, przez zatokę Mannar i cieśninę Palk graniczy ze Sri Lanką i Malediwami. Indyjskie wyspy Andamany i Nikobary dzielą granicę morską z Tajlandią i Indonezją. Od południa Indie otoczone są Oceanem Indyjskim, od południowego zachodu Morzem Arabskim, a od południowego wschodu Zatoką Bengalską. Od północy Indie ograniczone są przez najwyższy łańcuch górski na świecie – Himalaje oraz łańcuch górski Karakorum.

Stolicą Republiki Indii jest **Nowe Delhi** (ang. New Delhi, h. Nai Dilli). Miasto jest częścią większego administracyjnego terytorium zwanego Narodowym Terytorium Stołecznym Delhi (ang. National Capital Territory of Delhi, NCT). Razem z przyległymi miastami – między innymi z Noidą i Gurgaonem, gdzie odbywają się liczne targi handlowe – tworzą 24-milionową aglomerację miejską zwaną Narodowy Stołeczny Region Delhi (ang. National Capital Region of Delhi, Narodowym Stołecznym Regionem Delhi).

Indie określane są jako **państwo federalne**, mimo że w konstytucji używa się terminu „związek stanów”. Indyjskie jednostki administracyjne różnią się pod względem m.in. uwarunkowań geograficznych, zasobów naturalnych, infrastruktury, poziomu oświaty i ochrony zdrowia, prawa pracy czy regulacji podatkowych. Poszczególne stany mają także odmiennie przepisy dotyczące inwestycji zagranicznych, a także odmienny klimat biznesowy i kulturę biznesową.

W skład państwa wchodzi **29 stanów i siedem terytoriów związkowych** (ang. Union Territory), w tym jedno terytorium stołeczne. Największe i najbardziej zaludnione miasta to: Mumbai (do 1995 r. oficjalną nazwą był Bombaj) – ponad 18,4 mln mieszkańców, Nowe Delhi – 16,3 mln osób, Kolkata (do 2001 r. Kalkuta) – 14,1 mln; Ćennaj (do 2000 r. Madras) – 8,7 mln i Bangaluru (do 2006 r. Bangalore) – 8,5 mln mieszkańców.

Siedem największych stanów Indii – Bengal Zachodni, Bihar, Madhja Pradeś, Maharasztra, Radżasthan, Uttar Pradeś i Tamilnadu – zamieszkuje ponad 700 mln osób, czyli tyle, ile łącznie mieszka w 7 krajach – w Sta-

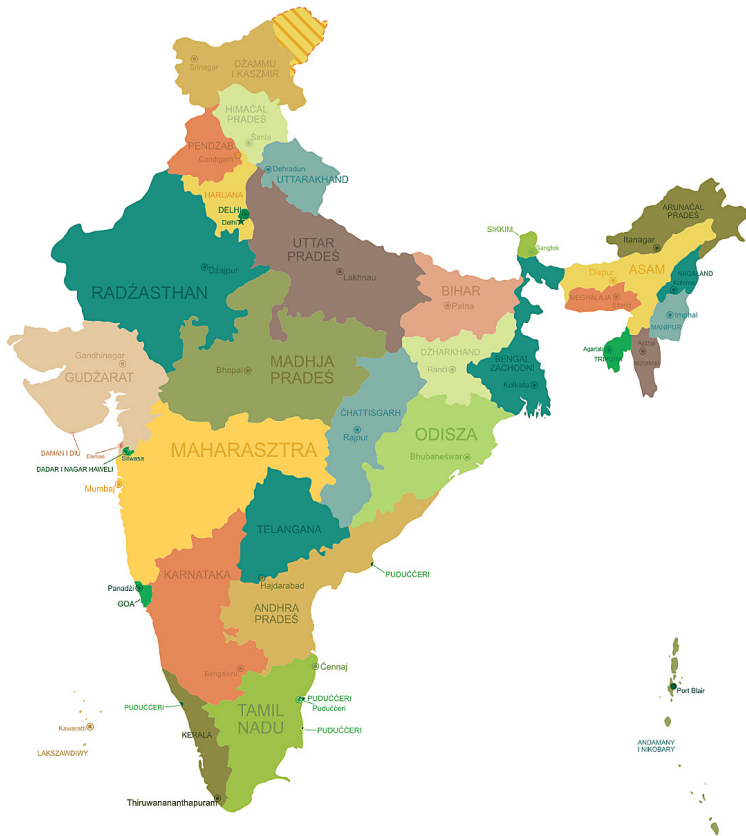
nach Zjednoczonych, Kanadzie, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoszech i Japonii.

Spółceństwo indyjskie jest podzielone etnicznie, językowo i religijnie. Cechują je nierówności społeczne wynikające zarówno z uwarunkowań kulturowych i tradycyjnego podziału na kasty, jak i dużych różnic w poziomie zamożności Indusów¹. Z jednej strony są jednym z najbogatszych krajów na świecie, jeśli bierze się pod uwagę całkowity posiadany majątek, m.in. dzięki miliarderom indyjskim takim jak Mukesh Ambani². Z drugiej jednak strony jednym z większych problemów Indii jest ubóstwo i niskie dochody większości mieszkańców kraju (PKB per capita wyniosło w Indiach w 2017 r. tylko 1963 USD czyli porównywalnie do Mołdawii).

Zmiany, które zachodzą w Indiach, takie jak np. dynamiczny rozwój gospodarczy i stale rosnąca klasa średnia, sprawiają, że jest to kraj, który oferuje bardzo wiele możliwości dla zagranicznych inwestorów. Z uwagi na swoją specyfikę, Indie nie są rynkiem uważanym za najłatwiejszy, ale z pewnością są rynkiem perspektywnym.

¹ Przyjęto, że wobec mieszkańca Indii używane jest określenie **Indus**, natomiast wobec wyznawcy hinduizmu – **hindus**. Dzięki temu można uniknąć częstego mieszania pojęcia obywatela kraju z przedstawicielem religii dominującej (ale nie jedynej) w Indiach.

² Najbogatszy człowiek w Indiach, którego majątek jest wart ponad 40 mld USD. W 2018 r. znalazł się na 19. miejscu na liście Forbes'a w 2018 r.

Podział administracyjny Republiki Indii.

Oprac. własne na podstawie mapy uznawanej przez środowisko międzynarodowe. Rząd Indii akceptuje w kraju inną oficjalną mapę, która zawiera dodatkowe terytoria sporne

Języki indyjskie

Zgodnie z artykułem 343 konstytucji **językiem oficjalnym Indii jest współczesne standardowe hindi** zapisywane pismem dewanagari. Posługuje się nim prawie 500 mln Indusów co oznacza, że jest trzecim najczęściej używanym językiem po angielskim i chińskim. Ponad połowa ludności w Indiach, przede wszystkim w północnej części kraju, posługuje się hindi jako pierwszym lub drugim językiem ojczystym. **Język angielski ma status języka pomocniczego w administracji i są-**

downictwie, ale jest także powszechnie używany w biznesie, mediach, polityce i szkolnictwie, a także przez mieszkańców dużych miast indyjskich. Język angielski wystarczy do komunikacji z partnerem biznesowym, ale zaleca się korzystanie z usług tłumacza przy wizycie w mniej rozwiniętych częściach kraju lub podczas komunikacji z pracownikami niskowyzkwalifikowanymi. Dodatkowo **22 języki w Indiach mają status języków urzędowych używanych na poziomie stanowym**, np. dla stanu Maharasztra jest to marathi, dla Tamilnadu język tamilski, dla Bengalu Zachodniego bengalski, dla Kerali język malajalam.

Religia i dni wolne od pracy

Indie są świecką republiką demokratyczną, jednak religia stanowi bardzo ważny aspekt indyjskiej rzeczywistości oraz kontaktów międzyludzkich. 79,8% mieszkańców Indii to wyznawcy **hinduizmu**; 14,2% to **muzułmanie** (szacuje się, że wyznawców jest 189 mln, co sprawia, że Indie są trzecim krajem na świecie po Indonezji i Pakistanie, który zamieszkuje największa liczba muzułmanów); 2,3% **chrześcijanie**; 2,08% **sikhowie**, 0,84% **buddyści**, 0,45% wyznawcy **dżinizmu** oraz niewielka liczba **zaratusztrian**³.

Religia nie tylko odgrywa bardzo ważną rolę w życiu codziennym w Indiach, ale także wywiera wpływ na rozwój biznesu w kraju i na relacje biznesowe. Warto mieć na uwadze wrażliwość Indusów na kwestie wiary oraz świadomość różnic wynikających z wyznania odnoszących się do sposobu ubioru (np. sikhijskie nakrycia głowy), przestrzeganej diety (często wegetariańskiej) czy okresów wzmożonej modlitwy lub postu (muzułmański post w miesiącu ramadan lub hinduskie święto Nawratri). Należy także przestrzegać powszechnych w całych Indiach zasad, takich jak powstrzymywanie się od jedzenia wieprzowiny i wołowiny, używanie prawej ręki np. przy przyjmowaniu wizytówek, okazywanie szacunku w miejscach religijnych i w obecności przedstawicieli religijnych.

W Indiach dni wolne od pracy wiążą się ze świętami państwowymi oraz ze świętami religijnymi, z których większość ma charakter ruchomy. Wspólne dla całych Indii święta państwowe to: **1 stycznia** (Nowy Rok), **26 stycznia** (Dzień Republiki), **15 sierpnia** (Dzień Niepodległości), **2 października** (rocznica urodzin Mahatmy Gandhiego).

³ <http://www.censusindia.gov.in> (25.06.2018).

Najważniejsze święta religijne obchodzone prawie we wszystkich częściach Indii to hinduskie Daśahra, Diwali, Holi i muzułmańskie Id ul-Fitr i Id ul-Zuha oraz Muharram. Niektóre święta są celebrowane tylko w poszczególnych stanach, jak na przykład w stanie Maharsztra są to urodziny Śiwadziego obchodzone 19 lutego. Dniem wolnym od pracy jest niedziela. **Co druga sobota jest niepracująca dla urzędów państwowych oraz dużych instytucji prywatnych.**

Przed planowaniem spotkań w Indiach warto upewnić się, że nie koliduje ono z żadnym z licznych wydarzeń religijnych. Niektóre ze świąt mogą trwać od kilku do nawet dziesięciu dni, w trakcie których nie działają urzędy i niektóre firmy, a przemieszczanie się w miastach może być utrudnione.

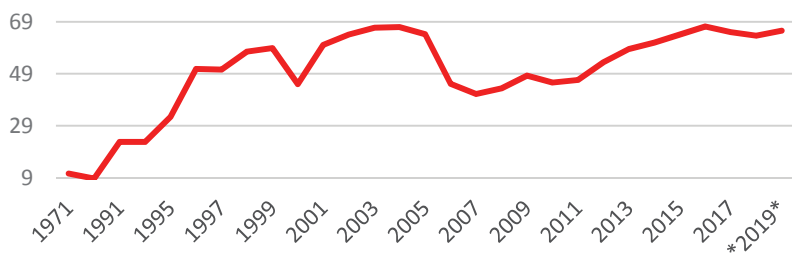
Waluta

Obowiązującą walutą w Republice Indii jest **rupia indyjska** (INR, zapisywana skrótowo jako rs. lub znakiem ₹). Rupia dzieli się dodatkowo na 100 paise (obecnie bardzo rzadko spotykane). Rupia indyjska występuje w postaci monet o nominałach: 1, 2, 5, 10 rupii oraz w banknotach o nominałach: 5, 10, 20, 50, 100, 500 i 2000 rupii. Wyłączność na emisję waluty indyjskiej ma Reserve Bank of India (RBI). Walutę zagraniczną można wymienić w każdym banku lub w oznaczonych punktach wymiany walut.

W dużych miastach indyjskich jest wiele bankomatów i coraz częściej można płacić kartą. Należy jednak pamiętać, że bardzo dużo transakcji dokonuje się wyłącznie gotówką i z tego względu warto przygotować rupie indyjskie, najlepiej w niskich nominałach.

W listopadzie 2016 r. przeprowadzono w Indiach demonetyzację. Z dnia na dzień bez wcześniejszych informacji wycofane z obiegu zostały banknoty o nominałach 500 rs. i 1000 rs. Oficjalnie tłumaczono tę nagłą zmianę walką ze szarą strefą, przestępczością gospodarczą i terroryzmem.

Kurs INR/USD w latach 1971-2018 z prognozą na 2019 r.

Oprac. własne. Źródło: <http://www.forecast-chart.com> (26.06.2018)

Średnie kursy najważniejszych walut na dzień 26.06.2018 r. (wg danych Reserve Bank of India i Narodowego Banku Polskiego (NBP))

1 EUR	79,74 INR	100 INR	1,25 EUR
1 USD	68,17 INR	100 INR	1,47 USD
1 GBP	90,47 INR	100 INR	1,10 GBP
1 PLN	18,38 INR	100 INR	5,44 PLN

II. Ustrój polityczny

Indie, zgodnie z preambułą konstytucji z 1950 r. są „suwerenną, socjalistyczną i świecką republiką demokratyczną”⁴.

Konstytucja zabrania dyskryminacji ze względu na religię, rasę, kastę, płeć czy miejsce urodzenia. Z jednej strony zakłada równość wszystkich wobec prawa, ale z drugiej zawiera także specjalną listę kast i plemion defaworyzowanych, którym przysługują dodatkowe prawa, na przykład zarezerwowane miejsca w parlamencie, w szkołach i na uniwersytetach.

Konstytucja zakłada podział władzy na:

- a) władzę wykonawczą (prezydent, rząd centralny oraz rządy stanowe),
- b) ustawodawczą (dwuizbowy parlament federalny i legislatury stanowe) oraz
- c) sądowniczą.

Prezydent wybierany jest na pięć lat w wyborach pośrednich przez kolegium elektorów. **Ostatnie wybory prezydenckie odbyły się w lipcu 2017 roku i od tego czasu prezydentem Indii jest wywodzący się z dalitów – najniższej warstwy społecznej – Ram Nath Kovind.**

Władza ustawodawcza należy do dwuizbowego parlamentu składającego się z izby wyższej – Izby Stanów (h. Radźja Sabha) oraz izby niższej – Izby Ludowej (h. Lok Sabha). **Na czele Izby Ludowej stoi premier, którym od 2014 r. jest Narendra Modi.**

Na szczeblu lokalnym funkcjonują parlamenty stanowe oraz rządy stanowe. W każdym stanie egzekutywa składa się z gubernatora – przedstawiciela rządu centralnego mianowanego na 5 lat i odwoływanego przez

⁴ <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india/constitution-india-full-text> (25.06.2018).

prezydenta oraz rządu z premierem (ang. Chief Minister), tworzoną przez partię lub kilka partii, które uzyskały większość w lokalnej legislaturze. Stany i terytoria związkowe nie posiadają własnych konstytucji (wyjątkiem jest stan Dżammu i Kaszmir). Zakres kompetencji rządu centralnego i stanowych określa Konstytucja Republiki Indii.

Ustawa zasadnicza zakłada szeroki zakres uprawnień ustawodawczych i wykonawczych poszczególnym stanom oraz wyraźnie rozgranicza uprawnienia władz centralnych i lokalnych. Władze centralne są odpowiedzialne m.in. za obronność, stosunki międzynarodowe i wymianę handlową, natomiast stany za np. przemysł, rolnictwo i rybołówstwo. W ostatnich latach poszczególne stany odgrywają jednak rolę także w tworzeniu własnych związków gospodarczych z zagranicznymi inwestorami (najlepszym przykładem są ostatnie umowy podpisane między województwem Śląskim a Bengalem Zachodnim). Dzięki tej autonomii gospodarczej, **poszczególne stany co raz częściej zapraszają zagraniczne delegacje i organizują spotkania biznesowe z inwestorami.**

Za gospodarkę sensu largo w Indiach odpowiedzialne jest **Ministerstwo Handlu i Przemysłu** (ang. Ministry of Commerce and Industry), którego rolą jest formułowanie i wdrażanie polityki handlowej i przemysłowej oraz rozwój relacji handlowych i promocja eksportu. Za poszczególne branże gospodarki odpowiedzialne są ministerstwa sektorowe takie jak: **Ministerstwo Rolnictwa i Dobrostanu Rolników** (ang. Ministry of Agriculture and Farmers Welfare), **Ministerstwo Chemikaliów i Nawozów** (ang. Ministry of Chemicals and Fertilizers), **Ministerstwo Węgla** (ang. Ministry of Coal), **Ministerstwo Przemysłu Spożywczego** (ang. Ministry of Food Processing Industries), **Ministerstwo Mikro, Małych i Średnich Przedsiębiorstw** (ang. Ministry of Micro, Small and Medium Enterprises).

Partie polityczne i wybory

W Indiach obowiązuje system wielopartyjny. Partie polityczne dzielą się w zależności od zasięgu na partie narodowe, stanowe i pozostałe. Tylko siedem partii ma obecnie status ogólnoindyjski. Dwie dominujące partie na szczeblu centralnym to najstarsza partia w Indiach – Indyjski Kongres Narodowy (ang. Indian National Congress, INC) oraz partia, która wygrała w 2014 r. ostatnie wybory do izby niższej parlamentu Indii, czyli

Lok Sabha, Indyjska Partia Ludowa (ang. Bharatiya Janata Party, h. Bhara-tija Dżanata Party, BJP⁵).

Indie nazywane są „największą demokracją świata”. W ostatnich wyborach parlamentarnych do Lok Sabha, trwających od 7 kwietnia do 12 maja 2014 r., uprawnionych do głosowania było 814 mln osób, a frekwencja była najwyższa w historii i wyniosła 66%. Indyjska Partia Ludowa z Narendrą Modim na czele odniosła zdecydowane zwycięstwo zdobywając 277 mandatów w 543-osobowym parlamencie. Narodowy Sojusz Demokratyczny – koalicja partii pod przewodnictwem BJP – zdobył około 48% wszystkich głosów i 325 miejsc w parlamencie, co pozwoliło na sformowanie rządu bez pomocy partii regionalnych.

Po raz pierwszy od 1984 roku (kiedy po zabójstwie premier Indiry Gandhi wybory wygrał Indyjski Kongres Narodowy) zwycięska partia może rządzić w Indiach samodzielnie. Ogromną zasługę w tym zwycięstwie przypisuje się Narendrze Modiemu, który obiecywał powrót do szybkiego wzrostu gospodarczego i zahamowania inflacji. Indusi uznali, że Modi powtórzy sukces gospodarczy stanu Gudżarat, w którym rządził jako premier stanu przez trzynaście lat.

Kolejne powszechne wybory parlamentarne w Indiach odbędą się w 2019 r. Warto o tym pamiętać w kontekście planowanych inwestycji w Indiach lub przy umawianiu spotkań w okresie wyborczym, kiedy mogą zdarzyć się utrudnienia przez liczne i tłumne wiece.

Sądownictwo

Wymiar sprawiedliwości Indii jest jednolity dla całego państwa. Wg konstytucji sądy powszechne dzielą się na:

- a) Sąd Najwyższy Indii (ang. Supreme Court of India) składający się z prezesa i 30 sędziów;
- b) Sądy Okręgowe (ang. High Courts) – **niektóre z sądów okręgowych służą więcej niż jednemu stanowi**, np. sąd w Mumbaju obejmuje swoją

⁵ Skróty nazw instytucji, organizacji lub partii politycznych pochodzą od ich oryginalnej nazwy. Przykładem może być stosowany dalej w tekście skrótowiec partii „BJP”.

jurysdykcją Maharasztrę, Goa, a także dwa terytoria związkowe – Dadra i Nagar Haweli oraz Daman i Diu;

c) Sądy Rejonowe (ang. District Courts);

d) Sądy podrzędne (ang. Subordinate Courts), które rozstrzygają mniejsze sprawy.

Sądy (Sąd Najwyższy i sądy okręgowe) mają prawo weryfikacji czy stanowione prawo lub działania rządu centralnego bądź stanowych jest zgodne z konstytucją. Szczególną rolę w systemie sądowniczym pełni Sąd Najwyższy, którego orzeczenia w sprawach konstytucyjnych są wiążące dla całego kraju, o ile parlament nie odrzuci ich w głosowaniu.

Poza sądami funkcjonują także trybunały, m.in. do rozstrzygania sporów administracyjnych i podatkowych, w tym Centralny Trybunał Administracyjny (ang. Central Administrative Tribunal, CAT), Trybunał Apelacyjny ds. Podatków Dłużnych (ang. Income Tax Appellate Tribunal, ITAT), Trybunał Apelacyjny ds. Podatków Celnych, podatku akcyzowego i podatku od usług (ang. The Customs, Excise and Service Tax Appellate Tribunal, CESTAT), Krajowy Zielony Trybunał (ang. National Green Tribunal, NGT), Trybunał Apelacyjny ds. Konkurencji (ang. Competition Appellate Tribunal, COMPAT) i Trybunał ds. Papierów wartościowych (ang. Securities Appellate Tribunal, SAT) oraz Trybunał Wojskowy (ang. Armed Forces Tribunal, AFT).

Osobowe prawo cywilne w Indiach (ang. personal law) zależy od wyznawanej religii i odnosi się do postępowań z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego. Natomiast prawo kontraktowe, zobowiązaniowe, prawo spółek itp. jest co do zasady jednolite dla całych Indii.

III. Podstawowe informacje gospodarcze

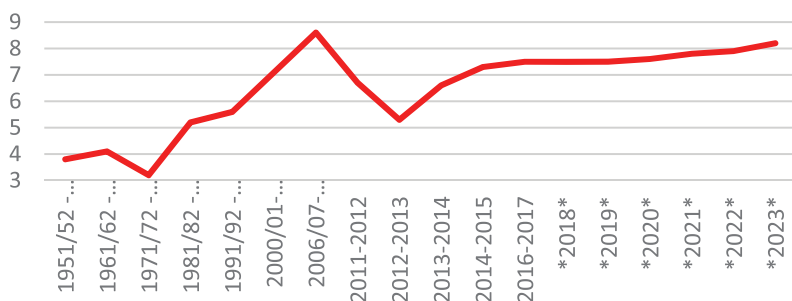
Indie należą do grupy najszybciej rozwijających się krajów świata. Średnie tempo wzrostu gospodarczego w ciągu ostatnich 20 lat wyniosło ok. 6% rocznie. Indie są obecnie siódmą największą gospodarką na świecie (po USA, Chinach, Japonii, Niemczech, Wielkiej Brytanii i Francji) wg danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2018 r. (w 2017 r. Indie znajdowały się na 6. Miejscu wyprzedzając Francję);

Wzrost gospodarczy w 2016 r. wyniósł 7,5% (nieznaczne przyspieszenie dynamiki wzrostu w porównaniu z 7,3 proc. w 2015 r.), a wartość PKB wyniosła w 2016 r. 2,264 tryliarda USD. W 2017 r. nastąpiło osłabienie dynamiki wzrostu PKB Indii do 6,7% z 7,1% zanotowanych w 2016 r.

Szacuje się, że wzrost gospodarzy Indii w ciągu najbliższych 5 lat może osiągnąć 8,2%. Zgodnie z prognozami Międzynarodowego Funduszu Walutowego PKB per capita będzie zwiększać się w latach 2018-2023 średnio o 8,6% rocznie i w 2023 r. osiągnie prawie 11,8 tys. USD. Według raportu PWC⁶, przygotowanego w oparciu o prognozowane PKB krajów wyrażone w parytecie siły nabywczej (PPP), około 2050 r. drugą największą gospodarką globu, za Chinami, nie będą już Stany Zjednoczone, a właśnie Indie (44mld 128 mln USD).

⁶ <https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-world-in-2050-summary-report-feb-2017.pdf>, data dostępu: 25.06.2018.

Dynamika PKP Indii w latach 1951-2017 z prognozą do 2023 r.

Oprac. własne na podstawie MFW World Economic Outlook kwiecień 2018

Od 2014 r. rząd Indyjskiej Partii Ludowej (BJP) z premierem Narendrą Modim przeprowadza ważne reformy strukturalne, mające na celu szybszy i bardziej zrównoważony wzrost gospodarczy. Rząd wdraża wartość ponad 100 mld dol. projekty modernizacyjne jak „Make in India”, „Skill India” czy „Digital India”, aby pobudzić dodatkowe inwestycje i pomóc lepiej wykorzystać potencjał ekonomiczny, demograficzny i cyfrowy kraju. Takie reformy mają znaczący wpływ na bezpośrednie inwestycje zagraniczne, których wartość w 2015 r. wzrosła o 39%, czyniąc Indie jednym z najbardziej pożądanym miejsc do inwestycji na świecie.

Do najważniejszych wydarzeń gospodarczych z ostatnich lat należy zaliczyć długo oczekiwaną reformę podatkową, która weszła w życie 1 lipca 2017 r. W sierpniu 2016 r. wprowadzono poprawkę do konstytucji pozwalającą na wprowadzenie jednolitego podatku od towarów i usług (ang. Goods and Services Tax, GST) w całym państwie. Wcześniej w poszczególnych stanach obowiązywały różne stawki podatkowe oraz cła na przewóz towarów. Ocenia się, że wprowadzenie GST może znacząco przyspieszyć rozwój gospodarki.

IV. Główne bogactwa naturalne

Indie posiadają liczne i zróżnicowane zasoby surowców mineralnych. W eksploatacji znajdują się m.in. pokłady węgla kamiennego, szczególnie bogate w dorzeczu rzeki Damodar w Bengalu Zachodnim i Biharze. To właśnie ten surowiec ma największe znaczenie dla gospodarki Indii, ponieważ odpowiada za 44% produkcji energii pierwotnej. Indie mają 4. największe rezerwy węgla na świecie, ale z powodu trudności w jego wydobywaniu, są zmuszone importować jego znaczne ilości (prawie 150 mln ton węgla rocznie)⁷.

Rozważając inwestycje w Indiach należy pamiętać, że kraj ten mierzy się z dużymi trudnościami sektora energetycznego. W Indiach wciąż ok. 24% populacji nie ma dostępu do elektryczności. W związku z deficytem energii elektrycznej sięgającym ponad 4% obszary zelektryfikowane muszą zmagać się z powtarzającymi się przerwami w regularnej dostawie energii, które mogą trwać od kilku do nawet kilkunastu godzin w zależności od regionu.

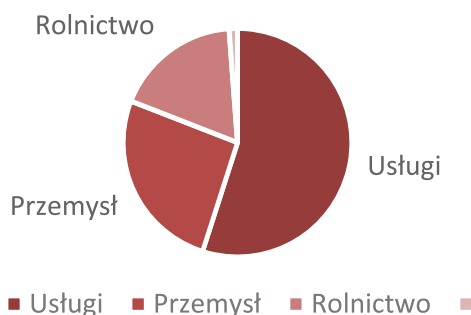
Indie posiadają także złoża ropy naftowej, jednakże obecnie wydobywanie tego surowca nie zaspokaja w pełni potrzeb wewnętrznych kraju (24% energii pierwotnej kraju). Główne pola roponośne znajdują się na szelfie wzdłuż zachodniego wybrzeża kraju. Inne pokłady ropy znajdują się w stanach Asam oraz Gudźarat. W stanach Bihar i Odisza eksploatuje się z kolei bogate pokłady rud żelaza. Na wyżynie Dekan wydobywa się rudy manganu, w Biharze i Radżasthanie eksploatuje się miedź. Inne surowce wydobywane w Indiach to: boksyt, ruda tytanu, chrom, magnez, wapień, dolomit, kaolin, gips, apatyt, fosforyt, steatyt, fluoryt.

⁷ S. Domżański, *Indie w gospodarce światowej. Słoń, który pragnął latać*, Wydawnictwo Asian Century, Warszawa 2017, s. 142.

V. Główne sektory gospodarki

Średni udział sektorów w kształtowaniu PKB w Indiach w latach 2008-2018

Oprac. własne na podstawie danych indyjskiego Ministerstwa Finansów

Usługi

Sektor usług w Indiach jest najbardziej dynamicznie rozwijającą się częścią gospodarki w XXI wieku (średnio 9% rocznie). Przyczyniły się do tego liczne zmiany i znaczący rozwój branży farmaceutycznej, hotelarskiej, transportowej i telekomunikacyjnej oraz usług outsourcingowych. Wpływ miały także decyzje rządu centralnego dotyczące liberalizacji podatkowej w sektorze telekomunikacyjnym i informatycznym oraz wprowadzenie udogodnień na rynku pracy. W następstwie tych reform coraz więcej międzynarodowych firm zaczęło w XXI w. przenosić część lub całość swojej działalności do Indii. Z usług informatycznych Indii korzysta wiele europejskich systemów bankowych oraz Bank Światowy. Indyjski sektor usług przeznaczony jest przede wszystkim na eksport (79%), w ramach czego, zdecydowana większość kierowana jest na rynek amerykański (prawie 70%).

Przemysł

Udział przemysłu w tworzeniu PKB w ostatnich latach wynosi ok. 30%. Główne branże, które wpływają na rozwój przemysłu to: petrochemiczna i chemiczna, farmaceutyczna, jubilerska i obróbki kamieni szlachetnych oraz odzieżowa. Jedną z najbardziej zróżnicowanych gałęzi gospodarki pozostaje przemysł chemiczny (m.in. nawozy, tworzywa sztuczne, leki, środki czystości), który jest jednocześnie jedną z najważniejszych gałęzi przemysłu przetwórczego.

Sektor produkcyjny w Indiach zmaga się z wieloma problemami, takimi jak skomplikowany system prawny, prawo pracy, które jest różne na poziomie stanowym i różne na poziomie federalnym, słabość branży przetwórczej i duże znaczenie sektora niezorganizowanego, który dominuje pod względem np. zatrudnienia (65% wszystkich miejsc pracy w produkcji przemysłowej), trudności z nabywaniem terenów pod nowe projekty inwestycyjne.

Rolnictwo

Mimo że udział rolnictwa w tworzeniu PKB systematycznie spada (obecnie jest to 17%), sektor ten jest kluczowy z punktu widzenia bezpieczeństwa żywnościowego. Ponadto w rolnictwie zatrudnionych jest prawie 50% indyjskiej siły roboczej. Najważniejsze sektory rolnictwa to: ogrodnictwo i sadownictwo (któremu sprzyjają duże zróżnicowanie klimatyczne i bioróżnorodność) oraz hodowla zwierząt i powiązana z nią produkcja mleka (Indie są światowym liderem z 17-proc. udziałem w globalnej produkcji).

Problemy, z jakimi zmaga się sektor rolniczy w Indiach to przede wszystkim postępujące rozdrobnienie własności ziemskiej, dezintegracja rynków oraz niski stopień przetworzenia towarów agrarnych. **Tylko 5% produkcji rolno-spożywczej jest przetwarzane (najmniejszy stopień dotyczy sektora warzyw i owoców).**

VI. Infrastruktura transportowa

Szacuje się, że brak wystarczającej infrastruktury transportowej ogranicza wzrost PKB Indii o 1–2% rocznie⁸. Z tego powodu rząd Indii stara się zachęcić zagranicznych inwestorów do inwestycji w sektorze infrastruktury poprzez liberalizację przepisów inwestycyjnych, np. w sektorze kolejowym oraz poprzez zapraszanie rządów innych krajów do udziału w projektach infrastrukturalnych, np. do budowy korytarzy transportowych takich jak Delhi-Mumbai Corridor.

Na szczególną uwagę w kontekście współpracy z międzynarodowymi firmami zasługuje projekt budowy inteligentnych miast, tzw. Smart Cities. Celem programu jest promocja miast, które będą gwarantować dobrą infrastrukturę i pozwolą mieszkańcom na godne życie, gwarantując czyste i zrównoważone środowisko naturalne z zastosowaniem inteligentnych rozwiązań. W 2015 r. ogłoszono listę 98 miast (później rozszerzoną do 108), które miały brać udział w pierwszej fazie projektu, przygotowując plany rozwoju. Najlepiej ocenionych dwadzieścia planów otrzymało w 2016 r. promesę rządowego dofinansowania. Łącznie na realizację projektu przeznaczono ponad 7 mld USD. Projekt ma zakończyć się do 2020 r.

Indie posiadają znakomicie rozwiniętą sieć połączeń lotniczych zarówno z poszczególnymi częściami kraju, jak i z innymi państwami. Na terenie Indii funkcjonuje ponad 20 linii lotniczych oferujących połączenia krajowe. Warto odnotować fakt, że trasa Delhi–Mumbaj jest jedną z dziesięciu najbardziej obłożonych tras pasażerskich na świecie. Porty lotnicze w Delhi i w Mumbaju odpowiadają za prawie 40 % całego ruchu lotniczego w Indiach. Dla przykładu, przelot z Delhi do Mumbaju kosztuje ok. 4000 INR (220 PLN). Państwowa linia lotnicza to Air India, pozostałe najpopularniejsze prywatne linie to: IndiGo, Jet Airways, SpiceJet, GoAir, AirAsia India, Vistara Airlines. Ogółem, w Indiach funkcjonuje około 80 międzynarodowych linii lotniczych. Głównymi portami

⁸ S. Domżański, op. cit., s. 117.

lotniczymi są te znajdujące się w Mumbaju, Delhi, Kolkacie, Ćennaju i Hajdarabadzie.

Transport kolejowy jest najpopularniejszą i najtańszą formą transportu w Indiach. Łączna długość linii kolejowych w Indiach wynosi ponad 85 tys. km, z czego ponad 20 tys. jest zelektryfikowanych. W użytkowaniu znajduje się łącznie ponad 108 tys. km torów kolejowych w 3 rodzajach rozstawów: brytyjski rozstaw kolonialny (1 676 mm), rozstaw metrowy (1 000 mm) oraz dwa rodzaje rozstawów wąskotorowych (762 mm – linia wąskotorowa Kalka – Shimla, 610 mm – linia Darjeeling Himalayan).

VII. Prowadzenie działalności gospodarczej w Indiach

Podstawowe dokumenty, które są wymagane w Indiach przy każdej formie działalności gospodarczej to:

- **Karta Aadhaar** (w języku hindi oznacza. ‘podstawę’) – 12-cyfrowy unikalny numer identyfikacyjny, który może uzyskać osoba rezydująca w Indiach na podstawie danych biometrycznych i demograficznych. Wprowadzona została w Indiach dopiero w 2016 r.;
- **Karta PAN (Permanent Account Number)** – identyfikacja dla osób fizycznych, rodzin i przedsiębiorstw (również zagranicznych), które płacą podatek dochodowy;
- **Konto w banku indyjskim;**
- **Dowód zarejestrowania firmy pod konkretnym adresem indyjskim.**

Dodatkowo każdy obcokrajowiec pozostający w Indiach przez okres dłuższy niż 180 dni musi otrzymać **Świadectwo Rejestracji/Kartę Czasowego Pobytu** z Biura Rejestracji Obcokrajowców (ang. Foreigner Regional Registration Offices, FRRO) w stanie, w którym przebywa. Po świadectwo należy się zwrócić w ciągu 14 dni od daty przybycia do Indii.

Wszyscy importerzy i eksporterzy zarejestrowani w Indiach muszą obowiązkowo uzyskać także **indywidualny kod importu/eksportu** (ang. Import Export Code, IEC), wydawany przez Generalną Dyрекcję Handlu Zagranicznego (ang. Directorate General of Foreign Trade, DGFT) Ministerstwa Handlu i Przemysłu.

Wszystkie firmy handlowe oraz dostawcy muszą posiadać również **indywidualny numer identyfikacji podatkowej** (ang. Tax Information Network Number, TIN), który jest niezbędny do regulowania zobowiązań wynikających z podatku VAT – zwanego w Indiach GST (ang. Goods and Services Tax).

Formy organizacji przedsiębiorstw

W Indiach istnieją następujące podstawowe formy organizacji przedsiębiorstw:

a) Jednoosobowa działalność gospodarcza (ang. sole proprietorship) – jest najłatwiejszą formą prowadzenia działalności w Indiach, ponieważ nie wymaga np. sporządzania dodatkowych umów. **Aby zarejestrować firmę jednoosobową, wymagane są następujące dokumenty:**

- **Karta Aadhaar** – 12-cyfrowy unikalny numer identyfikacyjny, który może uzyskać osoba rezydująca w Indiach. Wprowadzona w Indiach w 2016 r.
- **Karta PAN (Permanent Account Number)** – identyfikacja dla osób fizycznych, rodzin i przedsiębiorstw (również zagranicznych), którzy płacą podatek dochodowy
- **Konto w banku indyjskim**
- **Dowód zarejestrowanej w Indiach firmy pod konkretnym adresem**

Dodatkowo warto również uzyskać: zaświadczenie o zarejestrowaniu jako MŚP, licencję – tzw. Shop and Establishment Act License, rejestrację GST – jeżeli dochód roczny jest wyższy niż 2 mln INR.

b) Spółka partnerska (ang. partnership) – spółka pomiędzy dwoma lub maksymalnie 10 osobami, które zobowiązują się dzielić zyski ze wspólnej działalności, a każda z nich ma prawo działania w imieniu spółki. Nie ma osobowości prawnej. Z polskich spółek najbardziej przypomina spółkę prawa cywilnego lub jawną. Spółka partnerska powstaje w wyniku umowy pisemnej lub ustnej. Jeżeli umowa pisemna zostanie opieczetowana i zarejestrowana, firma funkcjonuje jako „Partnership Deed”. Zasadniczo prawa, obowiązki i odpowiedzialność partnerów opisane są w umowie. Jeżeli nie, to stosuje się zapisy „The Indian Partnership Act, 1932”. Umowa o partnerstwie zawiera z reguły następujące szczegóły: nazwę firmy, rodzaj biznesu, nazwiska partnerów, miasto i miejsce, gdzie będzie prowadzony biznes, kapitał, który wnosi każdy z partnerów, pożyczki i zaliczki partnerów i odsetki od nich, kwotę rachunku żyrowego każdego z partnerów i odsetki oraz obowiązki i uprawnienia każdego z partnerów. Spółka partnerska nadaje się do prowadzenia biznesu na małą skalę lub świadczenia usług profesjonalnych (lekarskich, adwokackich itp).

c) Spółka partnerska z ograniczoną odpowiedzialnością (ang. limited liability partnership) – łączy cechy spółki partnerskiej i spółki z o.o. Spółka tego typu ma osobowość prawną. Odpowiedzialność partnerów jest ograniczona do wysokości udziałów i mają oni prawo do bezpośredniego zarządu nad spółką. Taka spółka podlega rejestracji (ang. Registrar of Companies, RoC).

d) Spółki (korporacje) prywatne (z o.o.) (ang. Corporation) – funkcjonują na mocy Ustawy o Spółkach (ang. Companies Act, 1956) i charakteryzujące się ograniczoną odpowiedzialność wspólników, ograniczonym prawem do transferu udziałów. Maksymalna liczba udziałowców ograniczona jest do 50 (wyłączając pracowników). Minimalny kapitał spółki z o.o. winien wynosić 100 tys. INR, musi posiadać przynajmniej 2 akcjonariuszy i 2 dyrektorów.

Dla inwestorów:

Obecność w Indiach spółek zagranicznych, mających siedzibę poza Indiami, ale posiadających w kraju biura przedstawicielskie, biura projektowe, oddziały itd. jest regulowana Ustawą o Spółkach (ang. Companies Act, 1956), która zawiera specjalnie dla nich przeznaczone zapisy.

a) Spółki-córki - najkorzystniejszą formą prawną dla inwestora zagranicznego jest spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Inwestor ma w niej pełną kontrolę nad firmą i prawo do maksymalnego zysku. Spółka-córka może zostać założona jako spółka prywatna lub publiczna. Wygodniej założyć jest spółkę prywatną, ponieważ może ona liczyć od 2 do 50 wspólników i nie stosuje się do niej wielu zapisów Companies Act. Ponadto dozwolone są ograniczenia w transferze akcji i nie jest dozwolone zaproszenie do publicznej subskrypcji akcji. Kapitał założycielski spółki prywatnej musi wynosić przynajmniej 100 tys. INR, podczas, gdy publicznej 500 tys. INR. Spółka-córka może być założona w tych sektorach, gdzie dozwolone są 100% BIZ. Spółka-córka, założona według prawa indyjskiego, dla celów podatkowych będzie uznana za podmiot krajowy. W porównaniu z oddziałem czy biurem łącznikowym (omówionymi poniżej) spółka-córka zapewnia większą elastyczność w prowadzeniu biznesu, aczkolwiek procedury likwidacyjne są bardziej skomplikowane niż w przypadku oddziału czy biura łącznikowego lub projektowego.

b) Oddział – może prowadzić taką samą lub podobną działalność do tej prowadzonej za granicą. Dla otwarcia oddziału w Indiach firmy zagraniczne potrzebują specjalnego pozwolenia Reserve Bank of India (RBI). Oddział musi również zostać zarejestrowany w Rejestrze Spółek, zgodnie z określonymi procedurami przewidzianymi w Ustawie o Spółkach z 1956 r.

Oddział może prowadzić następujące rodzaje działalności:

- Eksport/import towarów;
- Świadczenie usług specjalistycznych lub konsultacyjnych;
- Prowadzenie prac badawczych, w które zaangażowana jest spółka matka;
- Promocję współpracy technicznej lub finansowej pomiędzy firmami indyjskimi a spółką matką lub firmami zagranicznymi;
- Przedstawicielstwo spółki matki w Indiach i działanie jako agent ds. sprzedaży lub kupna;
- Świadczenie usług w sektorze IT i rozwijanie softwaru w Indiach;
- Prowadzenie obsługi technicznej produktów dostarczonych przez firmę matkę;
- Usługi transportu morskiego i lotniczego (jako oddział zagranicznych linii żeglugowych lub lotniczych);
- Każdą inną działalność, jeżeli ma na to pozwolenie RBI.

c) Biuro łącznikowe – Firmy zagraniczne, pod warunkiem uzyskania zgody RBI, mają prawo zakładania biur łącznikowych w Indiach. Biura te są ich własnością i są przez nie całkowicie kontrolowane. Służą one jako „kanał komunikacyjny” pomiędzy firmą zagraniczną i indyjskimi klientami.

Najczęściej biura takie zakładane są w celu promocji firmy i badania możliwości rozwoju ekspansji firmy w tym kraju. Biuro łącznikowe może prowadzić następujące rodzaje działalności:

Reprezentację firmy macierzystej w Indiach.

- Promocję eksportu/importu do/z Indii.
- Promocję współpracy technicznej/finansowej pomiędzy firmą macierzystą i firmami w Indiach.
- Działanie jako kanał informacyjny pomiędzy firmą macierzystą i firmami indyjskimi.

Musi też spełnić następujące warunki:

- Wszystkie wydatki muszą być pokrywane ze środków dewizowych otrzymanych z zagranicy.
- Nie może podejmować działalności handlowej czy przemysłowej, a jego działania muszą ograniczać się do przekazywania informacji pomiędzy centralą i potencjalnymi indyjskimi klientami.
- Takie biura nie mogą pobierać żadnych prowizji ani otrzymywać żadnych przychodów od klientów indyjskich za świadczenie usług informacyjnych.
- Biuro musi przedkładać do RBI raport roczny certyfikowanego biura księgowego, raport działań rocznych i inne dokumenty.

Biuro łącznikowe nie ma obowiązku podatkowego, ponieważ nie generuje przychodów w Indiach.

d) Biuro projektu – zakładane do wykonania konkretnego kontraktu, jeżeli:

- Firma zagraniczna uzyskała kontrakt od firmy indyjskiej na realizacją projektu w Indiach;
- Projekt musi być finansowany z przelewów z zagranicy lub
- Projekt musi być finansowany przez międzynarodową agencję finansową (np. Bank Światowy) lub
- Na projekt musi wyrazić zgodę właściwa władza;

Tak jak oddział, biuro projektu traktowane jest jako „przedłużenie” firmy zagranicznej w Indiach i opodatkowane jest tak jak firma zagraniczna. RBI wydał także ogólne zezwolenie przedsiębiorstwom zagranicznym do transferu nadwyżki finansowej po zakończeniu lub likwidacji projektu. Stosownie do Companies Act należy także powiadomić Registrar of Companies.

e) Joint venture - jest to stosunkowo popularna droga do ustanowienia własnej obecności w Indiach. W sektorach, gdzie 100% BIZ nie są dozwolone może to być jedyny sposób na założenie własnej struktury. Główną zaletą joint-venture jest wniesiona przez partnera wiedza i umiejętność poruszania się po rynku, czasem aport rzeczowy w formie nieruchomości, co w Indiach jest niesłychanie ważne. Ryzykiem jest brak pełnej

kontroli nad spółką, w wypadku sporu partner miejscowy będzie na ogół w uprzywilejowanej pozycji⁹.

Weryfikacja partnera biznesowego

Istnieje możliwość weryfikacji przez Internet danych indyjskich spółek cywilnych i jednoosobowych działalności gospodarczych, tj. przedsiębiorstw handlowych i dostawców. Weryfikacji danego przedsiębiorstwa można dokonać dysponując jego kodem IEC na stronach internetowych

<http://dgft.delhi.nic.in:8100/dgft/IecPrint>

<https://www.icegate.gov.in/EnqMod/>

W Indiach informacje odnośnie tego, czy dana firma istnieje, czy regularnie składa deklaracje podatkowe, jak nazywają się jej dyrektorzy, kiedy została założona, czy kiedykolwiek były wytaczane przeciwko niej lub jej dyrektorom sprawy karne, itd. można łatwo sprawdzić na stronie Ministerstwa Spraw Korporacyjnych (ang. Ministry of Corporate Affairs) pod linkiem <http://www.mca.gov.in/MCA21/>.

⁹ Przygotowano na postawie Przewodnika prowadzenia i rejestracji działalności gospodarczej w Indiach; opracowanego przez Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasad (WPHI) Ambasad RP w Nowym Delhi.

VIII. System podatkowy

Indie posiadają rozbudowany system podatkowy z prawem nakładania podatków przez rząd centralny i rządy stanowe. Rząd centralny ma prawo nakładania podatków bezpośrednich, takich jak podatek od dochodów osobistych, podatek od majątku, podatek korporacyjny (odpowiednik podatku dochodowego od osób prawnych) oraz podatków pośrednich, jak cło, akcyza (oprócz akcyzy na wyroby tytoniowe i alkohol), podatek od usług, centralny podatek od sprzedaży.

W 2017 r. wprowadzono jednolity podatek od sprzedaży usług i towarów – tzw. podatek GST – Goods and Services Tax, którego stawka wynosi 0%, 5%, 12%, 18% lub 28%. Większość dóbr objęta została stawką 18%.

Natomiast nieobjęte jednolitym dla całego kraju podatkiem GST są: produkty ropopochodne, napoje alkoholowe, elektryczność i nieruchomości. Są one opodatkowane inaczej przez poszczególne rządy stanowe. Istnieje także specjalna stawka 0,25% na kamienie szlachetne i półszlachetne oraz 3% na złoto.

Władza administracyjna, nadzór i prawo kontroli nad podatkami bezpośrednimi spoczywa w ręku Centralnej Komisji Podatków Bezpośrednich (ang. Central Board of Direct Taxes – CBDT). CBDT działa pod egidą Ministerstwa Finansów rządu Indii. Ponadto Centralna Komisja Akcyzy i Cel (ang. Central Board of Excise and Customs – CBEC) również działająca pod egidą Ministerstwa Finansów odpowiedzialna jest za formułowanie polityki celnej, akcyzowej (centralnej) oraz dotyczącej podatku od usług.

Rok finansowy w Indiach rozpoczyna się 1 kwietnia i kończy 31 marca. Takie same daty obowiązują dla podatku korporacyjnego. Wszystkie korporacje muszą wypełnić deklarację o dochodach do 31 października nawet, jeżeli poniosły straty.

IX. Dwustronna współpraca gospodarcza Indii i Polski

Indie zostały uznane w za jeden z najbardziej perspektywicznych kierunków poza UE dla polskich firm i jeden z ważniejszych rynków do inwestycji. Polska z kolei jest największym partnerem gospodarczym Indii spośród krajów Europy Środkowej.

W 2016 r. nastąpił dynamiczny, 25-proc. wzrost obrotów handlowych Polski z Indiami do prawie 2,8 mld USD. Wymiana handlowa osiągnęła tym samym najwyższy poziom od 6 lat. Polski eksport do Indii wzrósł aż o 44% i wyniósł 670 mln USD, zaś wartość importu wzrosła o 20% do poziomu 2,1 mld USD.

W I kwartale 2017 r. eksport Polski do Indii wyniósł niecałe 650 mln USD. Polski eksport w tym okresie wzrósł o 11% i wyniósł ok. 155,0 mln USD, import zaś obniżył się o 1%.

W I kwartale 2018 r. odnotowano dynamiczny wzrost sprzedaży z Polski do Indii wynoszący 15,5%¹⁰.

W relacjach handlowych z Indiami nadal znaczenie przeważa import nad eksportem. Z Indii do Polski importuje się przede wszystkim produkty przemysłu chemicznego (736 mln USD, ponad 1/3 całości importu), materiały włókiennicze o wartości 404 mln USD, urządzenia mechaniczne i elektryczne (65 mln USD) oraz wyroby nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych (148 mln USD).

Najważniejszymi pozycjami w polskim eksporcie są urządzenia mechaniczne, w tym silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe i turbiny gazowe o wartości 187 mln USD; wyroby nieszlachetne i z metali nieszlachetnych, w tym maszyny do golenia za 108 mln USD; produkty mineralne

¹⁰ Wg wstępnych danych GUS z dnia 14 maja 2018 r.

(95 mln USD) oraz pojazdy, statki powietrzne i jednostki pływające (70 mln USD).

Ważne zmiany można zaobserwować w handlu produktami rolnymi. Najważniejszymi produktami rolnymi importowanymi do Polski z Indii w 2016 r. były: tytoń (37,8 mln USD); herbata za 17,9 mln USD; ekstrakty i esencje kawy i herbaty o wartości 15,6 mln USD (wzrost o 59% vs 2015 r.); krewetki (9,8 mln USD); winogrona (8,9 mln USD); cebula suszona (8,2 mln USD), nasiona sezamu (8 mln USD) oraz pieprz (6,3 mln USD).

Pierwsze półrocze 2017 r. przyniosło spadek polskiego eksportu do Indii o 5%, przy wzroście importu o 6% rdr. W tym okresie najważniejszymi pozycjami w eksporcie były koks i półkoks oraz węgiel retortowy o wartości 51,4 mln USD, a także kauczuk syntetyczny za 25,8 mln USD. Uwagę zwraca wzrost eksportu artykułów rolno-spożywczych, w tym świeżych jabłek, o 112%. Natomiast w imporcie dominowały chemikalia organiczne o wartości 257,7 mln USD, choć widoczny jest spadek ich importu o 20% w porównaniu z pierwszym półroczem 2016 r.

Do najważniejszych perspektywicznych branż polskiego przemysłu w kontekście współpracy z Indiami zalicza się:

- 1. Maszyny i urządzenia – zwłaszcza w ramach przetwórstwa żywności, a także maszyny górnicze i sprzęt medyczny;**
- 2. Biotechnologia i farmaceutyka;**
- 3. Meble.**

X. Inwestycje zagraniczne w Indiach¹¹

Indie od końca XX w. prowadzą dalszą stopniową liberalizację reżimu inwestycyjnego. Wprowadzają szereg ułatwień dla zagranicznych firm (m.in. mechanizm automatycznej akceptacji mniejszych projektów zagranicznych i uproszczenia procedury uzyskiwania zezwoleń), a także zapewniają instrumenty bezpośredniego wsparcia międzynarodowej ekspansji podmiotów zagranicznych, takie jak zwolnienia podatkowe i gwarancje kredytowe). W efekcie można zaobserwować napływ inwestycji zagranicznych do Indii i dynamiczną internacjonalizację indyjskich firm w ostatnich latach.

Według danych rządowych na rok 2014 w Indiach działało 3306 zagranicznych przedsiębiorstw. Łączna wartość skumulowanego kapitałowego zaangażowania wynosiła wtedy 253 mld USD (dla porównania w Polsce w 2014 r. wartość ta była niższa i osiągała 254 mln USD)¹². Największymi inwestorami są: Mauritius, Singapur, Wielka Brytania i Japonia.

Według indyjskiego Ministerstwa Handlu i Przemysłu (dane na 2016 r.) największe zaangażowanie kapitału zagranicznego przejawia się w: usługach (18%; w tym usługach finansowych, bankowych, badaniach technicznych i analizach), oprogramowaniu i sprzęcie komputerowym (7%) oraz w budownictwie (8%).

Głównym sposobem wejścia na rynek indyjski w zdecydowanej większości branż jest tzw. ścieżka automatyczna wprowadzona zgodnie z założeniami kampanii Make in India¹³. W związku z tym transakcja sprze-

¹¹ Informacje na podstawie rodz. Inwestycje zagraniczne, w: S. Domżański, *Indie w gospodarce światowej. Stoń, który pragnął latać*, Wydawnictwo Asian Century, Warszawa 2017, ss. 248-277.

¹² United Nations Conference on Trade and Development, 2015, s. A1.

¹³ Kampania „Make in India” („Produkuj w Indiach”) jest jedną z głównych inicjatyw rządu Indii zainaugurowaną w 2014 r.. Jej celem jest zachęcenie lokalnych i zagranicznych przedsiębiorców do podejmowania inwestycji w 25 sektorach: przemysł motoryzacyjny, lotniczy, biotechnologiczny, chemiczny, obronny, elektryczny, skórzaný, przetwórstwa żywności, farmaceutyczny, portowy, stoczniowy, kolejowy, kosmiczny, tekstylny; dodatkowo także dotyczy budownictwa, górnictwa, wydobywania ropy i gazu, produkcję energii odnawialnej, budowę elektrowni i dróg, a także technologie informatyczne i usługi biznesowe,

daży udziałów nie wymaga zgody administracji publicznej. Przepisy wymagają jedynie, aby o transakcji w ciągu 30 dni został powiadomiony bank centralny¹⁴ uwzględniając w opisie: nazwy podmiotów, szczegóły inwestycji i kopię umowy. Od indyjskiego przedsiębiorcy wymagane jest dodatkowo przedstawienie oryginału zgody władz na otrzymywanie środków finansowych z zagranicy.

Zagraniczne inwestycje w Indiach obecnie dopuszczone są w prawie wszystkich sektorach z wyjątkiem energii atomowej, loterii i hazardu oraz supermarketowej sprzedaży detalicznej (ang. *multibrand retail*).

Zaangażowanie zagranicznego kapitału jest ograniczone i zależne od zgody władz oraz ustalonego z góry progu w branżach takich jak przemysł obronny (49%, które zgodnie z zapowiedzią Premiera Modiego z 2018 r. ma zostać podniesione do 74%¹⁵), transport powietrzny, ubezpieczenia i media drukowane.

Polskie BIZ w Indiach

Dla polskich firm Indie to najważniejszy rynek pod względem zaangażowania kapitałowego w Azji. Wartość polskich inwestycji (prawie 250 mln USD) jest wyższa niż np. w Kazachstanie (ponad 100 mln USD), Singapurze (100 mln USD) czy Chinach (80 mln USD).

Polskie inwestycje w Indiach koncentrują się przede wszystkim na przemyśle przetwórczym. Największe to:

- Can Pack – zakład produkcji puszek w Aurangabadzie;
- Toruńskie Zakłady Opatrunkowe – fabryka materiałów opatrunkowych pod miastem Maduraj (joint venture z indyjskim partnerem Bella India);
- Maflow – przewody do klimatyzacji samochodowych;
- Polmor – przedsiębiorstwo wytwarzające konstrukcje spawane do pojazdów szynowych;
- Seco/Warwick – piece dla przemysłu metalurgicznego.

media rozrywkę i turystykę.

¹⁴ Wszelkie kwestie dotyczące podejmowania działalności zagranicznej i inwestycyjnej od 1995 r. są skupione w rękach Indyjskiego Banku Centralnego (ang. Reserve Bank of India, RBI).

¹⁵ <http://www.defencenews.in/article/India-Plans-Up-To-74-percent-Foreign-Investment-In-Defence-Technologies-Without-Approval-547137>, data dostępu: 12.07.2018.

Obecne w Indiach są także przedsiębiorstwa związane z górnictwem oraz eksploatacją gazu i ropy (Famur SA., Kopex S.A., Geofizyka Toruń Sp. z o.o.).

Inwestycje indyjskie w Polsce

Indyjskie firmy są również zainteresowane inwestycjami w Polsce, zwłaszcza w kontekście sektora usług dla biznesu, obsługującego rynki Europy Zachodniej. Swoje centra w Polsce otworzyły już takie firmy jak: Infosys BPO, Mphasis HCL Technologies, Tata Consultancy Services, Wipro, ZenSar Technologies.

Największą indyjską inwestycją typu *greenfield* w Polsce jest jak do tej pory fabryka folii do opakowań spożywczych we Wrześni Uflex uruchomiona w 2012 r.

Drugie największe inwestycje należą do pochodzącego z Indii Lakshmi Mittala, właściciela ArcelorMittal. Statystyki NBP nie uwzględniają jej jako indyjskiego kapitału w Polsce, ponieważ firma zarejestrowana jest w Luksemburgu. ArcelorMittal Poland jest największym producentem stali w Polsce, zatrudniającym ponad 11 tys. pracowników w sześciu oddziałach w województwie śląskim, małopolskim i opolskim. W 2004 r. Lakshmi Mittal zakupił Polskie Huty Stali S.A. i w rezultacie stał się właścicielem czterech hut stali w Krakowie, Dąbrowie Górniczej, Sosnowcu i Świętochłowicach. ArcelorMittal kontroluje ok. 70% rynku stali w Polsce.

Pozostałe firmy indyjskie w Polsce to: Berger Paints India (ocieplenia i elewacje), Escorts Farmtrac Tractors Europe Sp.z.o. (producent ciągników i maszyn rolniczych w Mrągowie), Essel Propack (producent tub opakowaniowych z tworzyw sztucznych), Time Technoplast Ltd. (części i akcesoria samochodowe). Obecne są także firmy z branży farmaceutycznej, takie jak: Glenmarck Pharmaceuticals Ltd., Ranbaxy, Strides Arcolab.

XI. Utrudnienia wejścia na rynek indyjski

Zagraniczni inwestorzy muszą mierzyć się z następującymi barierami w handlu:

- wysoki poziom barier ochronnych (cła i podatki): w 2016 r. Indie wprowadziły pięć nowych barier w dostępie do rynku, co potwierdza tendencję protekcyjnistyczną indyjskiego rynku. Dotyczyły one różnych sektorów takich jak stal, sprzęty medyczne, tekstylia, a także alkohol.
- liczne bariery pozataryfowe;
- utrudnienia w pozyskiwaniu walut na import;
- zawiły system gospodarczych regulacji prawnych (konieczność uzyskiwania w licencji eksportowych i importowych powoduje, że nawet dużym firmom nie opłaca się dokonywać jednostkowego importu);
- skomplikowanie i niejasne procedury celne;
- duża ilość postępowań antydumpingowych;
- często występujące przepisy utrudniające lub eliminujące obrót towarami importowanymi;
- uprzywilejowanie producentów krajowych przy zamówieniach rządowych;
- trudności wynikające z brakiem odpowiedniej infrastruktury.

Jednym z głównych problemów społecznych w Indiach mających negatywny wpływ na klimat inwestycyjny, samą efektywność inwestycji, a przez to rozwój gospodarki kraju jest **korupcja**. Mimo wprowadzenia szeregu regulacji antykorupcyjnych i ustanowienia urzędów zajmujących się zwalczaniem korupcji jest to jeden z największych problemów kraju, szeroko komentowanych także w mediach indyjskich. Indie w 2017 r. znalazły się na niskiej 87 pozycji w rankingu postrzegania korupcji w sferze publicznej (dla porównania Polska zajmuje 36. miejsce, Nowa Zelandia 1., Dania 2.)¹⁶. Powszechność korupcji w Indiach wy-

¹⁶ <https://www.transparency.org/country/IND>, data dostępu: 25.06.2018.

nika przede wszystkim z braku przejrzystości w indyjskiej biurokracji i utrudnionemu dostępowi do rzetelnej informacji. Dochodzi do tego także kwestia nieefektywności systemu sądownictwa i uwarunkowania kulturowe, tj. przyzwolenie społeczne i tolerancja dla tego typu praktyki.

Dostęp do rynku pracy dla obywateli RP

- W Indiach jest stosunkowo trudny dostęp do rynku pracy dla cudzoziemców i związane z tym i restrykcyjne prawo pracy;
- W Indiach pracuje wielu cudzoziemców, ale pracują oni na ogół dla firm zagranicznych posiadających w tym kraju swoje oddziały, bądź jako konsultanci w firmach indyjskich.
- Polacy mogą udawać się do Indii do pracy (wiza pracownicza) lub w celach biznesowych (wiza biznesowa roczna lub 5-letnia) na podstawie wiz wydawanych przez Ambasadę Indii w Polsce poprzez działające biuro wizowe w Warszawie. Istnieje możliwość uzyskania wiz wielokrotnych, ważnych na okres do pięciu lat.
- Polacy, tak jak i wszyscy cudzoziemcy pozostający w Indiach dłużej niż 180 dni mają obowiązek rejestracji w Biurze Rejestracji Obcokrajowców (FRRO) i otrzymania świadectwa rejestracji, które jest jednocześnie kartą czasowego pobytu w Indiach.

Obywatele polscy udający się do Indii są objęci obowiązkiem wizowym. Osoby ubiegające się o wizę zobowiązane są do wypełnienia internetowego wniosku dostępnego na stronie <https://indianvisaonline.gov.in>. Wypełniony wniosek ze zdjęciem należy złożyć wraz z paszportem i opłatą wizową w centrum wniosków wizowych BLS India Visa Center w Warszawie. Paszport można otrzymać kurierem lub odebrać w centrum wniosków wizowych. w godzinach 9:00-17:00. Czas oczekiwania na wizę wynosi obecnie minimum 7 dni roboczych.

W sprawie szczegółów dotyczących procedury ubiegania się o wizę oraz wymaganych dokumentów, należy kontaktować się z biurem wizowym BLS India Visa Center znajdującym się przy ul. Rejtana 15 lokal 13 w Warszawie (<https://blsindiavisa-poland.com>; tel. 225424190) lub z Ambasadą Republiki Indii w Polsce mieszczącej się przy ul. Myśliwieckiej 2 w Warszawie (<http://www.indianembassywarsaw.in>; tel. 22 540 0000). Od 15 sierpnia 2015 r. dla obywateli Polski wprowadzono ułatwienia w postaci możliwości występowania o e-wizę w przypadku ubiegania się o wizę w następujących kategoriach: turystyka, odwiedźiny, krótkoterminowa opieka medyczna lub krótkoterminowa podróż służbowa w celach biznesowych. E-wiza pozwala na zrealizowanie całej procedury wizowej online, w tym dokonanie płatności i wydruku wizy bez konieczności składania wizyty biurze wizowym. Posiadacze e-wizy mogą przekroczyć granicę Indii tylko drogą lotniczą w następujących miastach: Ahmadabad, Amritsar, Bengaluru, Chennai, Koczin, Delhi, Gaja, Goa, Hajdarabad, Dżajpur, Kolkata, Lakhnau, Mumbai, Tiručiappalli (znane także jako Tricł), Thiruvananthapuram oraz Waranasi. Opuszczenie Indii z e-wizą jest natomiast możliwe w dowolnym punkcie granicznym, z wyłączeniem obszarów ograniczonego ruchu turystycznego, na które trzeba uzyskać osobne pozwolenie.

Szczegóły programu oraz opis procedury uzyskania e-wizy są dostępne na stronie: <https://indianvisaonline.gov.in/evisa/>.

Nabywanie i wynajem nieruchomości

- Zakup nieruchomości w Indiach jest regulowany przez Foreign Exchange Management Act.
- Indyjskie prawo zezwala na nabywanie nieruchomości w celu prowadzenia działalności gospodarczej.

Ochrona własności przemysłowej i intelektualnej

- W Indiach istnieją dobrze rozwinięte ustawodawstwo oraz praktyka sądowa i administracyjna mająca na celu ochronę własności intelektualnej. Prawo odnoszące się do własności intelektualnej w Indiach stale się zmienia i jest w trakcie dostosowywania się do uregulowań prawnych w krajach rozwiniętych.
- W Indiach chronione są następujące obszary własności intelektualnej: prawa autorskie i prawa pokrewne, znaki towarowe; znaki geograficzne; patenty; projekty (tj. wzory, rysunki); wzory obwodów półprzewodnikowych; tajemnice handlowe; odmiany roślin.

XII. Zamówienia publiczne

System zamówień publicznych w Indiach zdecydowanie preferuje firmy lokalne. Sprawa dostępu do zamówień publicznych jest jednym z najtrudniejszych problemów w prowadzonych aktualnie negocjacjach w sprawie umowy gospodarczej między Indiami a Unią Europejską.

Indie nadal trudno uznać za państwo o swobodnym dostępie do rynku zamówień publicznych. Indie nie podpisały porozumienia Światowej Organizacji Handlu w sprawie zamówień publicznych i utrzymują wysokie preferencje dla lokalnych państwowych producentów (10–15%), a także dla lokalnych małych przedsiębiorstw (15%). Nadal istnieje lista towarów, które w drodze zamówień publicznych mogą być kupowane jedynie od lokalnych małych przedsiębiorców (ang. small scale industries, SSI).

W Indiach stosuje się różne zasady udzielania zamówień publicznych na szczeblu federalnym. Regulowane są one przez ogólne zasady finansowe (ang. General Financial Rules), wydane przez Ministerstwo Finansów. Podręcznik Zasad i Procedur (ang. Manual on Policies and Procedures for Purchase of Goods) ma na celu ułatwienie firmom udzielającym zamówień zrozumienie aspektów formalnoprawnych zamówień. Dodatkowym uzupełnieniem prawnym są także publikacje wychodzące z Centralnej Komisji Nadzoru (ang. Central Vigilance Commission). Szczególne przepisy dotyczące zamówień sektorowych istnieją w niektórych obszarach, takich jak zamówienia w sektorze obronnym.

W Indiach nie istnieje struktura centralna odpowiedzialna za określenie polityki w zakresie zamówień i nadzorowanie zgodności z ustalonymi procedurami.

Ogólne zasady finansowe (GFR) oraz podręcznik w sprawie zasad i procedur zakupu towarów można znaleźć na stronie:

http://finmin.nic.in/the_ministry/dept_expenditure/index.html.

XIII. Kultura biznesowa

Indyjska struktura biznesowa jest odbiciem tradycyjnego porządku społecznego Indii. Tradycyjna kultura opiera się na hierarchii wynikającej ze statusu społecznego, wieku i płci, zakresie władzy, szacunku i zaufaniu do partnera handlowego.

Najważniejsze zasady kultury biznesowej w Indiach to:

- Dostyc duża formalność;
- Ważna rola tytułów i zwrotów grzecznościowych; w kontaktach warto podkreślać tytuły naukowe;
- Duża ceremonialność – waga przywiązywana do momentu wymiany wizytówek jest tego najlepszym przykładem; w Indiach wymienia się wizytówki o wiele częściej niż w Europie. Należy pamiętać, że trzeba je przyjmować i podawać tylko prawą ręką, a najlepiej dwoma rękami, co świadczy o wyrażanym szacunku;
- Postrzeganie czasu – spóźnienia oraz odwołanie spotkania w ostatnim momencie są na porządku dziennym. Nie oznacza to jednak, że zachodni biznesmen powinien spóźnić się na spotkanie, ponieważ Indusi doceniają bardzo punktualność zachodniego kontrahenta;
- Istotność wyznania i pochodzenia partnera biznesowego; o pochodzeniu i wyznaniu w Indiach może świadczyć sposób przywitania, ubranie i noszone elementy religijne, imię i nazwisko.

Należy także podkreślić, że bardzo wiele firm w Indiach jest firmami rodzinnymi. Dlatego to właśnie głowa rodziny lub najstarsza osoba daje bezpośrednie wskazówki i instrukcje dla pozostałych członków, mimo że formalnie może już nie pełnić żadnej funkcji w firmie.

XIV. Przydatne kontakty

Zagraniczne Biuro Handlowe PAIH w Mumbaju

Office No. 76-C (7th floor)

3 North Avenue, Maker Maxity,

Bandra-Kurla Complex, Bandra (East)

Mumbaj

Strona internetowa: <https://india.trade.gov.pl>

Kierownik biura: Ada Dyndo (e-mail: ada.dyndo@paih.gov.pl)

Ambasada RP w New Delhi

Ambasador od 2017 r.: Adam Burakowski

50-M Shantipath, Chanakyapuri, New Delhi 110 021

Tel.: +91 11 414 96 901

E-mail: newdelhi.polemb.info@msz.gov.pl

Strona internetowa: <https://newdelhi.msz.gov.pl>

Konsulat Generalny RP w Mumbaju

Konsul Generalny od 2018 r.: Damian Irzyk

Nirmal Building, 11A, 11th Floor, 241/242 Backbay Reclamation, Nariman Point, Mumbai 400021

Tel.: +91 22 22852641; +91 22 22852631

E-mail: mumbaj.kg.info@msz.gov.pl

Strona internetowa: <https://mumbaj.msz.gov.pl>

Konsulat Honorowy RP w Bangaluru

Konsul honorowy: Abhishek Poddar (język konsula hindi, angielski)

Adres: Sua House, 26/1 Kasturba Cross Road, Banagluru 560001

Tel.: +91 80 2212 8190

E-mail: abhishekpoddar@yahoo.com

Konsulat Honorowy RP w Kalkucie

Konsul honorowy: Mohan Goenka

Adres: 687 Anandapur, EM Bypass, 700107 West Bengal

Tel.: +91 33 6613 6264; 33 6613 6828

E-mail: consularofficer@gmail.com

Instytut Polski w Nowym Delhi

Dyrektor: Tomasz Gerlach

Adres: 67, Jor Bagh, New Delhi 110003

Tel.: +91 11 435 21 815; +91 11 435 21 816

E-mail: delhi@instytutpolski.org

Strona internetowa: www.polishinstitute.in

Ambasada Indii w Polsce

Ambasador od 2018 r.: Tsewang Namgyal

Adres: Myśliwiecka 2, 00-459 Warszawa

Tel.: 22 540 00 00

E-mail: inf.warsaw@mea.gov.in

Strona internetowa: <http://www.indianembassywarsaw.in>

Konsulat Honorowy Indii we Wrocławiu

Konsul od 2018 r.: Kartikey Johri

Adres: Wrocław

Tel.: 609 841 676

E-mail: office@consulateindia.pl

